

OBRATLOVCI ÚDOLÍ OSLAVY A CHVOJNICE

Úžovka podplamatá v údolí Oslavy pod Ketkovským hradem (M. Průcha)

Mezi českými obratlovci není typičtějšího druhu pro hluboká říční údolí, než je **užovka podplamatá** (*Natrix tessellata*). Byť se vyskytuje i v jiných typech mokřadů, v říčních údolích žije naprostá většina našich populací – zejména na Vltavě, Berounce a Sázavě v Čechách a na Svatce, Oslavě, Jihlavě a Dyji na Moravě. Nachází tady vhodnou kombinaci životních podmínek: dostatek potravy (živí se převážně rybami, jež obratně loví, a vůbec tráví ve vodě a pod vodou hodně času), skalnaté svahy pro slunění a zimování, i líhniště v hromadách naplaveného materiálu na dně údolí. V našem území je početná na Oslavě mezi Senoradským a Ketkovickým mlýnem, ale k vidění je i v okolí jezů v Oslavanech. Dalším plazem vyhledávajícím výslunné svahy údolí je **užovka hladká** (*Coronella austriaca*). Je mnohem rozšířenější než její příbuzná a často osídluje okolí lidských obydlí (např. chaty s kamennou podezdívkou), kde s oblibou loví jiné plazy (ještěrky, slepýše). Žije i přímo v Náměšti, např. na svazích nad Červenými domky. Na skalnatých svazích v okolí Ketkovského hradu žije početná populace **ještěrky zelené** (*Lacerta viridis*). Tato naše největší a nejpestřejší zbarvená ještěrka je výrazně teplomilná a v území dosahuje západní hranice svého rozšíření na Moravě.

Ještěrka zelená

Úžovka hladká (J. Procházka)

Mezi **ptáky** má zvláštní místo **lejsek bělokrký** (*Ficedula albicollis*) – význačný druh listnatých lesů nižších poloh. V území je hojný a jeho zpěv dotváří kulisu vrcholného jara v údolí. Hnízdí ve stromových dutinách nebo ptačích budkách a živí se hmyzem, který obratně chytá v letu. Podobné prostředí vyhovuje i **strakapoudovi prostřednímu** (*Dendrocopos medius*). Na velké dutiny ve starých listnatých stromech je vázán výskyt vzácnějšího z našich holubů, **doupňáka** (*Columba oenas*).

Dalším významným druhem zdejších lesů je **čáp černý** (*Ciconia nigra*). Staví si mohutná hnízda v korunách velkých stromů a živí se převážně rybami, jež loví v klidných partiích údolí.

Lejsek bělokrký (F. Vassen, Wikimedia Commons)

Skorec vodní (J. Procházka)

Morčák velký (T. Hisgett, Wikimedia Commons)

Včelojed lesní (A. Trepte, www.photo-natur.de)

Skřiván lesní (J. Světlík, Wikimedia Commons)

Na skalách nebo na zemi pod vývraty v území hnízdí naše největší sova **výr velký** (*Bubo bubo*). Výr je neohrožený predátor, v jehož potravě mají značné zastoupení např. ježci nebo jiné druhy sov. Pravidelně se v údolí vyskytuje i **včelojed lesní** (*Pernis apivorus*) – podivný dravec, na první pohled podobný běžnému káněti, jemuž však není blízce příbuzný. Při bližším pohledu je patrné jeho pestřejší zbarvení a jemnější tělesná stavba, přizpůsobená ke zvláštnímu způsobu získávání potravy: vyhrabávání vosích hnízd.

V okolí řeky lze běžně potkat ptáky specializované na lov vodního hmyzu nebo menších ryb – **konipasa horského** (*Motacilla cinerea*), **skorce vodního** (*Cinclus cinclus*) a **ledňáčka říčního** (*Alcedo atthis*). Velkou ornitologickou událostí je návrat **morčáka velkého** (*Mergus merganser*) – vzácné rybožravé kachny hnízdící ve stromových dutinách. Loni úspěšně vyhnízdil na Jihlavě u Hrubšic, letos poprvé po 120 letech na Oslavě mezi Čučicemi a Oslavany.

Mozaiku řídkých lesů a pastvin vyhledává **dudek chocholatý** (*Upupa epops*), pravidelně pozorovaný v jihovýchodní části území. Jeho hnízdění však už dlouho nebylo prokázáno. Podobná místa vyhledává i **skřiván lesní** (*Lullula arborea*), jehož půvabný zpěv lze slyšet např. na Véhonu u Senorad.

Savci jsou v údolích zastoupeni převážně běžnými druhy lesů a kulturní krajiny. K nejpočetnějším patří drobní hlodavci **myšice křovinná** (*Apodemus sylvaticus*) a **m. lesní** (*A. flavicollis*). Křovinaté porosty, paseky a světlé lesy s dostatkem úkrytů vyhledává nejběžnější z našich plchů **plšík lískový** (*Muscardinus avellanarius*). Mezi lovnou zvěří je nepřehlédnutelný výskyt **prasete divokého** (*Sus scrofa*). Jeho populace v celé České republice rychle roste a rytím výrazně narušuje i některé části údolí.

Specifickou faunu má okolí vodních toků. V Oslavě i Chvojnici si hledá potravu **vydra říční** (*Lutra lutra*), kterou je sice pro její skrytý způsob života obtížné spatřit, ale jejíž pravidelný výskyt v údolích prozrazuje trus a sekret análních žláz, kterými označuje své teritorium. U vody se rád zdržuje také potravně méně vyhraněný **norek americký** (*Neovison vison*), který je u nás nepůvodní a do jisté míry nahradil vyhynulého n. evropského. Dalším šířícím se druhem je **bobr evropský** (*Castor fiber*), jehož pobytové stopy lze nalézt přímo v Náměšti. V okolí vod žijí i dva drobní hmyzožravci **rejsec černý** (*Neomys anomalus*) a k vodnímu prostředí ještě lépe přizpůsobený **r. vodní** (*N. fodiens*).

Plšík lískový (D. Schwarz, Wikimedia Commons)

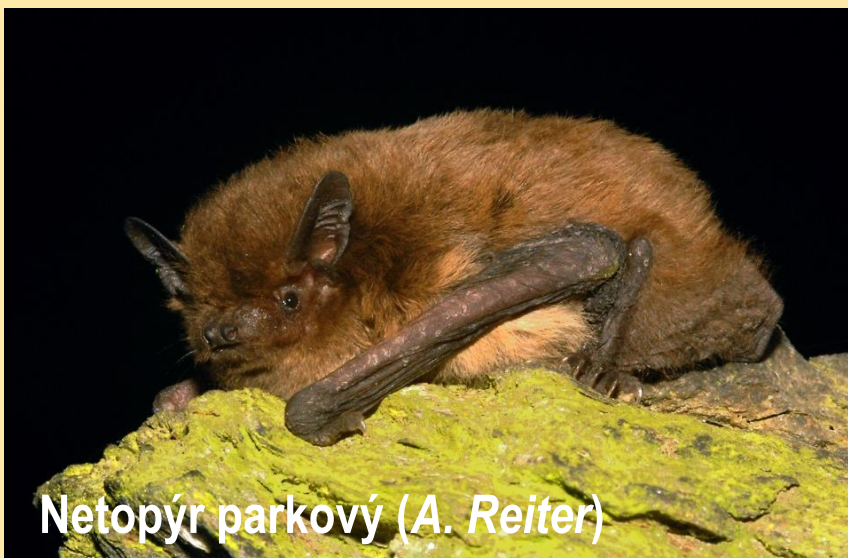
Vydra říční

Norek americký (qmonic, Wikimedia Commons)

Bobrem nepovedeně poražená osika na břehu Oslavy v Náměšti

Netopýr parkový (A. Reiter)

Pestrá je zdejší fauna netopýrů, a to díky bohaté nabídce úkrytů a podmínkám vhodným jak pro spíše lesní druhy, např. **netopýra velkouchého** (*Myotis bechsteini*), tak pro druhy polootevřených stanovišť, např. **n. parkového** (*Pipistrellus nathusii*). Významný je výskyt **n. brvitého** (*Myotis emarginatus*), který má v areálu náměšťského zámku pravidelnou letní kolonii.

Ouklejká pruhovaná (L. Merta)

Vranka obecná (L. Merta)

Mlok skvrnitý

Larva mloka (J. Procházka)

Rybí společenstvo Oslavy odpovídá řece na pomezí podhorského a středního toku, jinými slovy na pomezí lipanového a parmového pásma. Díky velkému množství peřejí a relativně čisté vodě se zde udržují velké populace našich původních proudomilných ryb, zejména **ouklejky pruhované** (*Alburnoides bipunctatus*) a **vranky obecné** (*Cottus gobio*). Ty jsou z biologického hlediska velmi cenné. Populace ostatních, lovecky atraktivnějších druhů jsou výrazně ovlivněné rybářským hospodařením. Početně jsou zastoupeni např. **pstruh obecný** (*Salmo trutta*), **jelec tloušť** (*Squalius cephalus*), **j. proudník** (*Leuciscus leuciscus*) nebo **parma obecná** (*Barbus barbus*). Vyskytuje se zde i ohrožená **ostroretka stěhovavá** (*Chondrostoma nasus*), která je též vysazována. V Chvojnici je dominantním druhem pstruh, pro kterého je tato říčka vyhrazena jako chovný revír.

Fauna **obojživelníků** údolí je poměrně chudá, neboť je zde málo stojatých vod. Nejvýznamnější je populace **mloka skvrnitého** (*Salamandra salamandra*), který tu má jako lesní druh vhodné podmínky pro život. Vyhledává především vlhké suťové lesy v bočních údolích menších přítoků Oslavy, kde nachází dostatek úkrytů, potravy i menších tišin pro vývoj svých larev. Významným stanovištěm pro rozmnožování **skokana hnědého** (*Rana temporaria*) a **s. štihlého** (*R. dalmatina*) jsou tůně v nivách Oslavy a Chvojnice, vznikající při vybřežení toků za povodní (tání sněhu, přívalové deště) a odchodu le-
dových ker.

Pulci skokanů hnědých v tůni u Senoradského mlýna (R. Víta)

Text: J. Roleček, V. Kubíček. Podklady: J. Vačkař, R. Víta, D. Fischer, L. Merta, T. Bartonička, M. Průcha, V. Mrlík, V. Kosour.

Foto: J. Roleček, není-li uvedeno jinak.

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska.

Supported by a grant from Iceland, Liechtenstein and Norway.

